

L'ESCRITOR DEL MES. ASSAIG D'EXPERIÈNCIA
Isidor Cònsul

Unes històries prèvies a mena d'introit

Els estudiosos de la cultura popular gallega reporten el cas que segueix i que podeu emmarcar dins dels tòpics que caracteritzen la Galícia rural: una propietat petita clapejada de conreus, envoltada de boscos i en un paisatge suau de turons emboirats. La tardor és plujosa i l'escena presenta el treball de camp d'un folklorista que s'acosta a un avi pagès per enregistrar, si pot, la música de velles tonades i apuntar la lletra de les cançons de l'antigor. De primer, però, caldrà entaular-hi una conversa distesa i guanyar-li una punta de confiança. Com a tot arreu, els vells pagesos tenen el gest atàvic de la sorruderia i malfien, d'entrada, de tots els forasters.

Prou que ho coneix el folklorista, un professor de filologia gallega que ruraleja a estones perdudes des d'un grapat d'anys enrera. Per això s'ha presentat saludant polidament en espanyol i sap que passaran una bella estona -parlant del temps, dels conreus i del bestiar- abans que la conversa no aterri als topants del gallec que és, habitualment, la llengua que tots dos entren per a viure. Les lliçons de l'experiència han ensenyat el filòleg que s'ha de començar en espanyol per tenir una bona entrada, per no ferir la susceptibilitat de la gent senzilla i per guanyar la benvolença dels interlocutors. Els camperols gallecs no tenen gaire estima per la pròpia llengua i els fa una certa vergonya emprar-la fora dels ambients locals i familiars. Davant d'un foraster s'ha de parlar en espanyol. Aquest és el resultat que han aconseguit alguns segles de pressió lingüística castellana i d'imposició d'un model cultural espanyol que es presenta amb etiquetes de riquesa, poder, prestigi i cosmopolitisme. Per una altra banda, són massa anys de sentir-se dir que allò que parlen a Galícia és un patuès empobrit, un dialecte embarbussat i una llengua maldestra. Tot el conjunt ha deixat ben imprès en els circuits de l'inconscient col·lectiu un mecanisme de torbament

i d'humiliació que es regira poderós contra les coses pròpies fins al punt d'averkonyir-se'n. Una mena de sentiment de revolta contra el nucli mateix de l'essencialitat gallega: la llengua i la cultura.

Per a alguns observadors foranis, l'eix d'aquesta història planteja un problema que no és difícil de resoldre amb estrictes mecanismes d'informació. Per a uns altres, en canvi, el nus és molt més complex perquè va de dret a un estigma que fereix les cultures petites: la marca de l'autodiò, per dir-ho amb una mica de vaselina lingüística, el senyal de manca d'estima per les coses pròpies.

L'exemple reportat pels estudiosos de la cultura popular gallega és, segurament, un dels més extrems d'aquesta actitud, però no costa gaire de trobar-ne d'altres de geografia cultural catalana, que no són tan exagerats, però definitoris, en qualsevol cas, d'un capteniment insatisfet i vergonyant envers els topants i ressorts del propi món cultural. I posats a pouar un parell de casos concrets entre els que ens envolten, m'abelleix de recordar el d'un informador cultural català que, mesos enrera i en una revista literària d'àmbit estatal, multiplicava l'abast de la crisi del sector editorial nostrat i obviava, silenciànt-lo, un esforç tan remarcable com el l'operació de quiosc "Quinze Grans Exits", sens dubte, una de les operacions editorials més importants dels darrers anys. Una jugada que ha aplegat, de manera conjuntural, les nou editorials catalanes de més entitat i ha assolit, a més, un considerable i a voltes contundent èxit comercial.

Si us va bé un altre exemple es pot reportar el d'un telediari de TV3, l'endemà mateix de la darrera nit de Santa Llúcia. S'hi encarava el vell debat dels premis literaris a casa nostra i es demanava a diferents personalitats del món cultural si era cert que hi havia massa premis en català. Tot d'una, en un maldestre assaig de literatura comparada, el guió de la presentació informà, amb una lleugeresa de les que fan feredat, que a la literatura francesa només n'hi ha dos o tres, de premis, i que als Estats Units no existien perquè

els escriptors acostumen a guanyar-s'hi la vida amb els contractes editorials i els corresponents percentatges de les vendes. Una desinformació oportuna, la d'aquell telediari de TV3. No cal ni dubtar que la relliscada era inconscient i sense malícia, però suficient per anar greixant els mecanismes de la manca d'estima per les coses pròpies i peixar de passada aquesta jeia que hem convingut en anomenar autoodi. El telespectador que fos un lector potencial podia fàcilment sortir-ne amb la conclusió que no pagava la pena interessar-se per una literatura com la catalana nodrida artificialment a cops de premi i de subvencions. En canvi, semblava més adient anar de dret als autors americans que, segons que diuen, només publiquen si són bons i per estrictes raons de mercat. No hi va haver ni una sola paraula sobre les facilitats en forma de beques, permisos pagats, contractes universitaris i altres ajuts disfressats de premis que tenen els creadors literaris als EEUU per lliurar-se a la seva feina amb moltes més condicions i garanties que no pas els escriptors a Catalunya.

Encara una altra història

Si algun amable lector ha seguit el paper fins aquí és possible que es demani, un punt perdut, què hi fa un article com aquest en un monogràfic sobre didàctica de la literatura?. Per acabar-ho d'embolcar és un paper amb el títol girat, que no acaba d'encaixar i que semblava que havia de reflexionar sobre les possibilitats didàctiques de la campanya de l'Escriptor del mes. L'autor que el signa és conscient del desgavell i, d'entrada, atorga tota la raó al lector desconcertat. Però també creu, i humilment així gosa de plantejar-ho, que abans que una didàctica particular per a ús estricte de les aules literàries, cal escampar un sentit pedagògic més generós i ampli que vagi xopant l'auto-estima per les coses pròpies, l'orgull de sentir-se hereus d'una tradició literària que no admet discussió i de tenir l'abast, les característiques i les particularitats que tenim en termes de cultura. I perquè a l'autor de l'article li sembla que abunden en escriure els senyals esnobs,

La papanateria imitativa i els miratges cosmopolites, vol mirar de reblar el clau amb l'exemple d'una darrera història.

El passat mes d'agost, a la Universitat d'Estiu de Prada del Conflent, vaig sopar amb uns amics del ram de la lletra, professors de llengua i literatura catalanes, a l'Hotel Termal de Molitx els Banys. L'àpat fou una delícia de cuina francesa i la sobretaula un debat literari apassionat i apassionant. La nit volava lleugera mentre, goluts, comentàvem les darreres lectures i repassàvem èpoques i tendències, autors i llibres diversos. Tinc la sensació que em vaig quedar sol defensant noms de novel·la catalana contemporània (concretament, Baltasar Porcel, Jesús Moncada i Maria Barbal) mentre quedava evident que bona part dels saberuts professors universitaris havien ancorat llurs lectures vint o trenta anys enrera i, en general, no havien passat del duet màgic Llorenç Villalonga i Mercè Rodoreda. Per contra, i com a gormanderia estiuenca, algú em proposà les virtuts de la darrera novel·la de Javier Marías, Corazón tan blanco. Acabat el curs de Prada, la vaig llegir d'una esgarrapada per adonar-me que, efectivament, baixava bé i tenia gràcia. Però res més. En el món de la literatura, i en general dins de l'art, els paral·lelismes són difícils i les comparacions sempre arriscades. Però no tant que no es pugui apuntar que el nivell que representa Javier Marías és similar, amb tots els matisos que calguin, a la força narrativa de Baltasar Porcel, de Jesús Moncada o de Maria Barbal. En aquest cas concret, em sembla que la diferència més important rau en el miratge del cosmopolitisme. Javier Marías situa l'acció en una mítica universitat anglesa i mentre ho llegia, i recordava la sobretaula de Molitx, pensava si massa sovint el problema és més de missatger que no pas de missatge. Que potser s'ho haguessin mirat d'una altra manera si en comptes de Mequinença i l'Ebre, Jesús Moncada ambientés les seves històries fluvials a la conca del Rhur, o que el aspres pirinencs de Maria Barbal es desplaressin als Alps, a Lugano, a Chamonix o bé als Dolomites. Qui sap si llavors el ruralisme sever del Pallars es veuria transvestit amb qualque

passada de vernís falsament cosmopolita.

* * * * *

Ara sí, l'escriptor del mes

La idea de l'"Escriptor del Mes" va néixer el 1989 en una reunió del Consell Assessor de la Institució de les Lletres Catalanes. Va sorgir com una iniciativa de promoció i divulgació de la literatura catalana, i començà a prendre forma en el voraviu d'un debat que lamentava l'escàs protagonisme i la manca d'incidència dels escriptors catalans en els mitjans de comunicació, sobretot en els àudio-visuals. Es segurament per aquest motiu que el raonament teòric de la campanya remarcava, d'entrada, que els objectius s'adreçaven a: crear una dinàmica que garanteixi la presència dels nostres autors a les pàgines de diaris i revistes, a les emissores de ràdio i a la televisió, així com en els més variats centres culturals de les nostres comarques. Es pretèn generar una sèrie d'activitats públiques que siguin susceptibles d'ésser recollides per canals informatius i arribar, així, a sectors tradicionalment al marge de la literatura. S'ha d'assolir la presència del fet literari en els nostres mitjans com un esdeveniment quotidià, al marge de guardons i certàmens.¹

Tot i algun comentari irònic, en la mena de columnes periodístiques que són testimoni fefaent de la manca d'estima per les coses pròpies, el programa de l'Escriptor del Mes va aconseguir d'arrencar, amb força èxit, el mes de novembre de 1989. I sens dubte, un dels elements que feren possible el bon resultat de l'embranchida inicial fou l'encert en la tria dels dos primers escriptors del mes: Avel·lí Artís Gener, "Tísner", per al mes de novembre, i Montserrat Roig, el desembre. Tot al llarg dels dos mesos, "Tísner" i Montserrat Roig multiplicaren la seva reconeguda capacitat activista i

¹ Vegeu Memòria 1989. Institució de les Lletres Catalanes. Barcelona, 1990.

participaren en un dinàmic rosari d'actes: varen comparèixer a quinze programes radiofònics i a deu de televisió, a més d'impartir, entre tots dos, vint-i-vuit conferències a diferents centres d'ensenyament i altres centres culturals, casals i ateneus. També van visitar llibreries, feren rodes de premsa i es reuniren, a Tortosa i a Lleida respectivament, amb els escriptors i lletraferits de cadascun dels indrets.

Des de bon començament, l'Escriptor del Mes despuntà com un projecte i una iniciativa amb possibilitats d'escampar-se en una doble direcció: d'una banda, podia esdevenir una eina cabdal de pedagogia interior i un mecanisme efectiu de promoció i difusió de la literatura catalana. Per una altra, semblava un remei prou eficaç per a millorar els nivells d'autoestima envers la pròpia literatura. Aquell curs 1989-90, la llista s'arrodoní amb els noms d'Emili Teixidor, el gener de 1990, Josep Ma. Espinàs, el mes de febrer, M. Aurèlia Capmany, el març, Josep Piera, l'abril, Josep Vallverdú, el maig i Josep Ma. Llompart, el juny. A l'octubre, Olga Xirinacs iniciava la roda del segon curs que era continuada per Joan Francesc Mira, el mes de novembre, i per Quim Monzó que tancava el 1990 protagonitzant el darrer mes de l'any.²

Endegada i consolidada la campanya, es van estudiar possibilitats diferents per a millorar-la i enriquir-la. Fou llavors que, en col·laboració

² La llista d'Escriptors del Mes, fins al desembre de 1993, és la que segueix: 1991: Joan Brossa (gener), Jordi Sarsanedas (febrer), Miquel Angel Riera (març), Pere Calders (abril), Jordi Pere Cerdà (maig), Isabel-Clara Simó (octubre), Josep Palau i Fabre (novembre), Gabriel Janer Manila (desembre).

1992: Baltasar Porcel (gener), Miquel Martí i Pol (febrer), Joan Perucho (abril), Maria Antònia Oliver (maig), Guillem Viladot (octubre), Robert Saladrigas (novembre), Joaquim Carbó (desembre).

1993: Maria Mercè Roca (gener), Jaume Cabré (febrer), Josep Ma. Benet i Jornet (març), Pau Faner (abril), Víctor Mora (maig), Joan Triadú (octubre), Maria Barbal (novembre) i Jaume Fuster (desembre).

amb la revista "Crònica d'Ensenyament", del Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya, s'acordà l'edició d'un fulletó de vint pàgines per presentar, de manera sumària però efectiva, el perfil i les característiques més importants de cada escriptor. El primer fulletó va sortir l'octubre de 1991 (era el mes que exercia Isabel-Clara Simó) i diria que s'ha consolidat com una eina útil, i com una mostra, si més no significativa, de col·laboració entre els departaments d'Ensenyament i de Cultura. El fascicle inclou una doble presentació biogràfica i crítica de l'escriptor, una llista amb tota la bibliografia, una selecció de notes de crítica i una mostra literària. Es reparteix des d'un doble canal de distribució: la Institució de les Lletres Catalanes i com a suplement de la revista "Crònica d'Ensenyament" per a tots els centres escolars de secundària.

Atès, d'altra banda, que "Crònica d'Ensenyament" és una publicació que edita deu números a l'any i que l'Escriptor del Mes és una campanya de vuit mesos cada curs (d'octubre fins a maig), s'aprofiten els dos mesos (juny i setembre) que queden diguem-ne penjats per convertir el fulletó en una edició d'homenatges diversos: unes vegades s'adreça a escriptors recentment traspassats, unes altres serveix per a recordar la mena d'autors que no poden assumir la feina de fer d'Escriptors del Mes per problemes d'edat o de salut i, finalment, per anar recuperant els escriptors dels primers temps de la campanya, quan el fulletó de presentació encara no existia. Es així que s'han publicat suplementes d'homenatge a Ma. Aurèlia Capmany i a Montserrat Roig, a Anna Murià, a Josep Ma. Llopart, a Tomàs Garcès i a Avel·lí Artís, "Tísner".

I tenint en compte que tot és susceptible de retocs i de millora, el suplement de l'Escriptor del Mes pot ampliar-se i reestructurar-se amb nous suggeriments i aportacions. Algú ha plantejat d'enriquir-lo amb fitxes didàctiques que afavoreixin un millor aprofundiment de l'eina en els centres escolars. Uns altres, en canvi, són del parer que potser hi sobra algun apartat crític i s'hi podria afegir més textos de mostra literària. Em penso, però,

que serà la mateixa dinàmica del programa de l'Escriptor del Mes que aconsellarà la mena de canvis que han d'enriquir, en endavant, no només el suplement sinó alguns dels eixos de la pròpia campanya.

* * * * *

Breu cloenda on es troben els dos eixos de l'article

Goso de pensar que, en arribar a aquesta alçada de l'article, l'amable lector m'haurà disculpat de les sinuositats inicials, tot i que és possible que algú pensi que hi són sobreres. Si és així, vol dir senzillament que no he reeixit a explicar-me. L'autoodi -o la manca d'orgull i d'estima per les coses pròpies- és una actitud que es manifesta de manera corrent en els mitjans de comunicació i forma part, amb més normalitat que no sembla, del tarannà quotidià dels nostres paisatges culturals. Dins del món de la literatura catalana, que és la geografia que conec amb una mica més de detall, és una actitud que treu el nas des de molts suplementes culturals i es manifesta amb una multiplicitat de detalls que ara seria llarg de deixetar. Per això dono per bons els exemples de les pàgines inicials.

A banda hi ha el problema de la informació. Els mitjans de comunicació més poderosos, la ràdio i la TV, han demostrat amb escreix que són poc receptius al món dels escriptors i per això qualsevol manifestació esportiva acostuma a guanyar-nos per golejada. Per un altre costat, els suplementes culturals de la premsa són, sovint, massa especialitzats i poc llegidors. I per acabar-ho d'adobar, no hem reeixit a crear una revista literària àgil i dinàmica, i que circuli arreu dels Països Catalans. I ja és paradoxal, per contra, que arreu tinguem escampades algunes dotzenes de publicacions periòdiques literàries, moltes de gran qualitat, però, en general, de temes i abast estrictament locals.

Des de l'evidència d'aquesta doble mancança -d'auto-estima i d'informació- sembla clar que el programa de l'Escriptor del Mes ha anat

desenvolupant una feina contundent de contrapunt. Serveix per alleujar la vergonya de les absències informatives i diria que s'ha convertit, també, en un remei per amorosir les actituds que aigualeixen el vi de la literatura només pel fet de ser catalana. Entenc, per aquesta raó, que es tracta d'una campanya eficaç, si voleu de substitució, però imprescindible per a divulgar i promoure arreu dels Països Catalans els topants més actuals de les nostres lletres. Una eina a l'abast de l'abundosa xarxa associativa d'entitats catalanes, al servei de les biblioteques i de les llibreries, i, evidentment, de tots els centres d'ensenyament. I no cal dir que, en termes didàctics, esdevé una possibilitat única per a bastir algunes sessions de literatura viva i esperonar els estudiants en el doble repte vital de la lectura i de la creació literària.

Isidor Cònsul

UNA AGENDA ATAPEÏDA

Després d'un rodatge greixat per l'experiència de quatre anys, l'agenda d'un Escriptor del Mes s'atapeïx amb més d'una cinquantena d'actes repartits per tota la geografia dels Països Catalans. M'he permès de seguir el programa d'activitats de Jaume Fuster, escriptor del mes de desembre, que, deixetat i resumit, queda així:

- * 16 Aparicions/entrevistes a la diferents TV i cadenes de ràdio: TV3, Catalunya Ràdio (2), Canal 9, Cala Ràdio de l'Ametlla de Mar, Onda Zero Ràdio-Tortosa, Canal 21 de Roquetes, Tortosa TV, Onda Zero Ràdio-Vilanova, Ràdio Arrels, Onda Zero Ràdio Barcelona, Ràdio Gràcia, Ràdio Gramanet, Ràdio Desvern, TV d'Osona.
- * 8 Conferències-col·loqui a centres d'Ensenyament de Secundària: Tarragona, Reus, L'Ametlla de Mar, Girona, Manresa (2), Sabadell i Barberà del Vallès.
- * 13 Conferències-col·loqui a llibreries i biblioteques: Llibreria Pictograma de Castelló, Biblioteca Pública de Salou, Tortosa, Llibreria Catalana de Perpinyà, Biblioteca de Sarrià de Ter, Biblioteca Antoni Tort de Castellar del Vallès, Biblioteca Can Casacuberta de Badalona, Llibreria Robafaves de Mataró, Llibreria Aqualata d'Igualada, Llibreria La Piona de Malgrat, Llibreria Art al Cellar de Vilassar de Dalt, Biblioteca de la Santa Creu de Barcelona i Biblioteca Can Butjosa de Parets del Vallès.
- * 13 Conferències-col·loqui a diferents ateneus, casals i entitats diverses: Casal de Centelles, Palau de Congressos de Perpinyà, Universitat de Barcelona [cicle de la tercera edat (4)], Alella, Ateneu Barcelonès, Omnium Cultural de Terrassa, Centre Penitenciari 4 camins de la Roca del Vallès, Cercle d'Amics i de les Arts de Terrassa, Casal de Llavaneres.
- * 4 Conferències de premsa: Presentació a Barcelona, a la Casa de la Generalitat de Tarragona, al Consell Comarcal del Baix Camp, als Serveis Territorials de cultura de Girona.

I.C.